

Essay-oppgave

BTEOL-107 – ”Etikk og livssyn, kristen tro og trostradisjoner”

”Hvem sier kristendommen at Jesus Kristus var – og har den rett?”

Av Edmund Schilvold

April 2015

Innledning

Siden det vil føre for langt å gå inn på alle aspekter ved hvem kristendommen hevder at Jesus Kristus var, har jeg valgt å avgrense oppgavesvaret til en studie av én enkelt av de påstandene om Jesus som de fleste kristne konfesjoner har til felles: At Jesus var Gud. Eller, for å si det på en mer nøyaktig måte: At Jesus var både sann Gud og sant menneske (Redse 2011, 177–180).

Dette utsagnet kan kanskje kalles kristenhetens minste felles multiplum. De færreste kristne vil bestride at Jesus både var guddommelig og levde på jorden som et menneske. Ja, man kan spørre om konfesjoner som avviker fra dette synet på Jesus i det hele tatt kan kalles kristne. Ideen om at Jesus var guddommelig virker å være den ideen som hele kristendommen som religion står og faller med. Uten Jesus som Gud, intet grunnlag for kristen tro.

Samtidig er dette antakeligvis også kristendommens mest eksotiske og utfordrende påstand. I hvert fall sett med øynene til utenforstående. Det er mange ikke-kristne som er villige til å gi Jesus en status som noe mer enn et vanlig menneske. Men å akseptere Jesus som Gud vil for de fleste være å krysse en grense. (Gallup Jr. 2002)

For ateister er et slikt syn på Jesus inkompatibelt med deres materialistiske verdensbilde. For muslimer kommer det i direkte konflikt med både Koranens utsagn om Jesus, og den islamske doktrinen om Guds enhet (Opsal 2005, 28, 151–152), og for tradisjonell jødedom er det uforenelig med både jødedommens strenge monoteisme og med forventningen om en annen Messias enn Kristus (Groth 2011, 25, 94–95).

Den fundamentale kristne læresetningen om at Jesus ikke bare var et ekte menneske, men også virkelig Gud, er altså en ytterst kontroversiell påstand i mange ikke-kristne kretser. Hvordan underbygger kristendommen denne påstanden?

Sant menneske – ikke et fantom eller en myte

La oss først ta et skritt tilbake og se på om det er mulig å sannsynliggjøre at Jesus eksisterte som historisk, fysisk person, altså som ”sant menneske”, uten å gripe til religiøs overbevisning. Det finnes fortsatt de som hevder at Jesu liv på jorden er en myte (Craig

2015a, Frazer 2012), og hvis man ikke kan sannsynliggjøre utover rimelig tvil at Jesus en gang vandret omkring som en mann, kan man neppe sannsynliggjøre at han var Gud, i hvert fall ikke på den måten kristendommen mener at han var Gud.

Det er blitt sagt at vi har bedre bevis for eksistensen til Jesus enn eksistensen til personer som Alexander den store. Beleggene for det førstnevnte er både flere og nærere den aktuelle personens jordeliv i tid (Craig 2015b). Likevel er det knapt noen som tviler på at Alexander den store virkelig har levd.

Det må innrømmes at tekstene i Det nye testamente er de beste kildene vi har til informasjon om Jesus. Noen mener disse tekstene er upålitelige fordi de er skrevet av kristne selv, og ikke av uavhengige historikere, flere år etter Jesu død (Aziz-us-Samad 2003). Men å avvise dem som gyldige kilder blir å gå altfor langt. Som dr.theol. Hans Kvalbein skriver (2008, 41) er evangeliene ”de viktigste historiske primærkildene vi har til Jesu liv”. Til dem som trekker dem i tvil sier han at ”Evangeliene har sitt utspring i et jødisk miljø hvor man la stor vekt på å ta godt vare på muntlig tradisjon fra respekterte lærere. Traderingen av Jesu ord og fortellingene om Jesus har skjedd i et miljø hvor tilhørerne kunne kontrollere det som ble fortalt dem (...) Det betyr (...) at det ikke er noe stort sprang mellom det evangeliene forteller, og det Jesus sa og gjorde.” (Kvalbein 2008, 38)

Det finnes dessuten en rekke ikke-kristne kilder som også nevner, eller sannsynligvis nevner, Jesus. Den jødiske historikeren Flavius Josefus (ca. 38–100 e.Kr.) nevner ”Jesus, han som kalles Kristus” i sitt verk om jødernes historie, *Antiquitates Iudaicae*, blant annet i forbindelse med en omtale av henrettelsen av Jesu bror Jakob i år 62 e.Kr. Vel femti år senere, i år 115 e.Kr., nevnes han også av Tacitus, den berømte romerske historikeren, som skriver om de kristne at ”Navnet deres kommer av Kristus, som ble henrettet under Tiberius av prokurator Pontius Pilatus”. I tillegg nevnes Jesus blant annet i jødernes Talmud. (Kvalbein 2008, 41–46)

Det er altså godt dokumentert at Jesus en gang levde som menneske. Dersom man forlanger bedre bevis for dette enn det overnevnte, betyr det at man i Jesu tilfelle stiller et krav til bevisføring som sjelden eller aldri stilles når det er snakk om andre av oldtidens personer.

Sann Gud – eller sprøyte gal

Vi returnerer derfor til spørsmålet om Jesu guddommelighet. I den nikenske trosbekjennelsen, som er den som flest kristne aksepterer, sies det blant annet at Jesus er ”lys av lys, sann Gud av sann Gud” (Skarsaune 1997, 266–268).

Men hvilke argumenter har egentlig kristendommen for at han virkelig var ”sann Gud”? Er det mulig å sannsynliggjøre dette overfor en person som ikke tror?

Mange vil si at det beste argumentet for at Jesus var Gud – og altså noe langt mer enn bare en etikklærer, en vismann eller en profet – ble formulert av den kjente engelske forfatteren C.S. Lewis i hans bok *Mere Christianity*.

Argumentet begynner med å henvise til hva Jesus ifølge evangeliene gjentatte ganger sa og antydte om seg selv: ”Da kommer det virkelige sjokket. Blant disse jødene dukker det plutselig opp en mann som går rundt og snakker som om han var Gud.” (Lewis 2009, min oversettelse)

Etter å ha påpekt at det å framstille seg selv som Gud var fullstendig uhørt i en monoteistisk jødisk kultur, ser han nærmere på hva det innebærer at Jesus tilga synder – også synder begått mot andre. Det sistnevnte var synder som Jesus, dersom han bare var et menneske, umulig kunne ha noe med å tilgi. Som Lewis skriver: ”Han oppførte seg uten å nøle som om han var den parten som dette angikk mest, den parten som var blitt mest fornærmet. (...)”

Etter disse konstateringene kommer Lewis med sin kraftsalve av en konklusjon, der han slår fast at det er uholdbart å si, slik mange i hans samtid tydeligvis gjorde, at ”jeg er rede til å godta Jesus som en stor lærer og et moralsk forbilde, men jeg godtar ikke hans erklæring om at han var Gud”. Lewis forklarer:

En mann som bare var en mann, og som sa den type ting som Jesus sa, ville ikke være en stor lærer og et moralsk forbilde. Han ville enten være en gærning – på nivået til en mann som sier at han er et kokt egg – eller Djevelen selv. Du må ta et valg. Enten var og er denne mannen Guds sønn, eller så var han en galmann, eller noe enda verre. (...) Men la oss ikke komme med noe fornærmende sludder om at han var en beundringsverdig menneskelig lærer. Han har ikke latt den muligheten stå åpen for oss. Det var ikke hans intensjon å la den stå åpen.

Lewis' argument har selvfølgelig som premiss at i hvert fall noe av det evangeliene sier at Jesus sa og gjorde, stemmer overens med det Jesus *faktisk* sa og gjorde. Men dersom evangeliene er noenlunde pålitelige, er det vanskelig å se at det kan finnes noen vei vekk fra Lewis utfordring. Dersom evangeliene fortjener vår tillit, må vi alle gjøre et valg: Jesus var enten Gud, løgner eller gærning.

To naturer – én person

Dersom man godtar at Jesus virkelig var både Gud og menneske, vil imidlertid mange finne det naturlig å stille et tilleggsspørsmål: På hvilken *måte* var han både Gud og menneske på samme tid? Dette spørsmålet skapte en til tider opphetet debatt i århundrene etter Jesu død, ikke minst etter vedtakelsen av Den nikenske trosbekjennelsen på 300-tallet, og ble forsøkt besvart med utformingen av den såkalte "formelen" av Chalkedon, vedtatt i år 451 e.Kr (Skarsaune 2001, 71–73). I den slås det blant annet fast at Jesus hadde to naturer, én fullt ut guddommelig fra Gud Faderen, som han alltid hadde hatt, og én fullt ut menneskelig, som han fikk da han ble født av Jomfru Maria. Disse to naturene smeltet aldri sammen til én, men forble to naturer, men Jesus hadde likevel fra begynnelsen på sin tilværelse på jorden én enkelt jeg-bevissthet.

Athanasianum, en annen tekst fra 400-tallet (Skarsaune 1997, 239–247), bidrar til en ytterligere forklaring. Den framholder at det ikke var den guddommelige naturen som ble menneske, men at den menneskelige naturen ble tatt opp i Gud.

Den samme teksten gir også det som kanskje kan sies å være nøkkelen til en forståelse av det som er beskrevet over – i den grad det er mulig å forstå det. Athanasianum sier nemlig at på samme måte som hvert enkelt menneske er både sjel og kjød, var Kristus både Gud og menneske. Ved å se på den unionen mellom sjel og kjød som gir opphav til oss selv – dersom vi aksepterer ideen om en sjel – kan vi altså begripe noe av hvordan Gud og menneske kunne gi opphav til Kristus.

Det er imidlertid en "final twist to the tale". Slik kristendommen ser det, ble Jesus aldri kun Gud igjen. Han ble og *er* både Gud og menneske for all evighet. (Redse 2011, 180) Man hører ofte at ingen annen religion innebærer en slik uheldig nedvurdering av menneskenaturen som

kristendommen. Det overnevnte viser imidlertid at ingen annen religion innebærer en slik opphøyelse av menneskenaturen, heller. (Jf. Pascal 2006, 418, 423, 433, 435)

Optrådte med guddommelig myndighet

Noen har innvendt at Jesus aldri egentlig uttalte at han var Gud (Deem 2005), at ikke en gang evangeliene påstår dette, og at Lewis' trilemma derfor er forfeilet. De viser for eksempel til at uttrykk som "Guds sønn" eller "sønn av Gud" ikke nødvendigvis betyr det kristendommen legger i dem.

Som Hans Kvalbein (2008, s. 343) medgir: "Kirkens bruk av Guds Sønn eller Sønnen gir inntrykk av at han står i en særstilling (...) Det kan derfor virke overraskende for mange at slike uttrykk på Jesu tid også ble brukt om andre enn ham, og da med ulike betydninger og med referanse til forskjellige personer."

Man kan diskutere om Jesus sa at han var Gud, men de mange uttalelsene og gjerningene som i ulike varianter går igjen i alle de tre første evangeliene levner ingen tvil om at Jesus så på seg selv om guddommelig. Det kan så være at Jesus aldri sa rett ut at han var Gud, men han sa og gjorde nok til at det er åpenbart at Jesu selvilde involverte guddommelighet.

Foruten det Lewis nevner om tilgivelse av synder (se f.eks. Mark 2, 10–11), kan man også trekke inn hvordan han optrådte som en lærer med en helt spesiell myndighet (Kvalbein 2008, 216, 313), hvordan han åpenbart så seg selv som en Messias, om enn av en annen type enn jødene hadde regnet med (Kvalbein 2008, 325), og hvordan han igjen og igjen omtalte seg selv som Menneskesønnen, et begrep som ikke bare henviser til at Jesus var menneske, men også til framtidvisjonene i Daniels bok og 1 Enoks bok (Kvalbein 2008, 328–342).

Den dramatiske episoden i Cæsarea Filippi (Matt 16, 13–20) illustrerer at det ikke er nødvendig å lete etter skriftsteder der Jesus eksplisitt sier at han er Gud, for å finne belegg for at han så på seg selv som noe langt mer enn en lærer eller profet (Kvalbein 2008, 316).

Konklusjon – ”Gud har handlet i historien, og vi kan vite det”

Den fundamentale kristne læresetningen om Jesus, at Jesus var både sann Gud og sant menneske, er altså godt underbygd, og kanskje bedre enn mange er klar over.

Vi har vel så gode belegg for eksistensen til den historiske Jesus som vi har for eksistensen til Alexander den store. Når det gjelder argumentet for at Jesus var Gud, står og faller mye med påliteligheten til evangeliene som historiske kilder. Det betyr imidlertid ikke at alt de lar Jesus si og gjøre må være hundre prosent korrekt gjengitt. Det er nok at det generelle bildet de tegner av Jesu selvforståelse er korrekt. Hvis det bildet er til å stole på, hvilket det etter all sannsynlighet er (Craig 2015b), gir C.S. Lewis’ klassiske trilemma den ikke-kristne en utfordring som er vanskelig å komme unna: Man kan hevde at Jesus var sinnsforvirret, eller bevisst prøvde å villedde folk, men det resulterer i et forklaringsproblem.

Hvordan kan en mann som ikke var helt ved sine fulle fem, eller en notorisk løgner, ha formulert en etikk som de fleste studenter av den anerkjenner som beundringsverdig? Hvordan kan en slik mann ha inspirert sine disipler til å gå gjennom ild og vann for å forkynne hans budskap? Hvordan kan en stormannsgal tulling i en støvete avkrok av Det romerske imperiet ha gitt opphav til en bevegelse som selv to tusen år etter hans død fortsetter å ekspandere og utvikle seg?

Alternativet, som i lys av det overnevnte virker å være den eneste farbare vei, er å akseptere Jesus som Kristus og Gud. Men det er ensbetydende med å omvende seg til kristendommen.

Som den amerikanske filosofen og forfatteren William Lane Craig har sagt: ”God has acted in history, and we can know it.” (Craig 2015b)

Kilder og videre lesning

Aziz-us-Samad, Ulfat 2003, *Islam and Christianity*, Al-Falah Foundation, Cairo:

<http://www.islambasics.com/view.php?authID=175>

Nettbibelen: Bibelen 1930: <http://www.bibel.no/>

Craig, William Lane 2015a, "Presuppositions and Pretensions of the Jesus Seminar", *Reasonable Faith*, lastet ned 10.03.2015: <http://www.reasonablefaith.org/presuppositions-and-pretensions-of-the-jesus-seminar>

Craig, William Lane 2015b, "The Evidence for Jesus", *Reasonable Faith*, lastet ned 10.03.2015: <http://www.reasonablefaith.org/the-evidence-for-jesus#text2>

Deem, Rick 2005, "Jesus Christ Never Said He Was God?", *GodAndScience.org*, 31.08.2005: <http://www.godandscience.org/cults/jesus.html>

Fraser, James 2012, *The Golden Bough. A Study of Magic and Religion*, Sutzeteo Enterprises

Gallup Jr., George H. 2002, "Who was Jesus", *The George H. Gallup International Institute*, 24.12.2002: <http://www.gallup.com/poll/7471/who-jesus.aspx>

Groth, Bente 2011, *Jødedommen*, Pax Forlag, Oslo

Kvalbein, Hans 2008, *Jesus. Hva ville han? Hvem var han?* Luther Forlag, Oslo

Lewis, C.S. 2009, *Mere Christianity*, Harper Collins, New York

Opsal, Jan 2005, *Islam. Lydighetens vei*, Universitetsforlaget, Oslo

Pascal, Blaise 2006, *Pascal's Pensées*, Gutenberg E-Book, lastet ned 14.04.2015: <http://www.gutenberg.org/files/18269/18269-h/18269-h.htm>

Redse, Arne 2011, *Mennesket i Guds verden. En kristen troslære*, Lunde forlag, Oslo

Skarsaune, Oskar 1997, *Troens ord. De tre oldkirkelige bekjennelsene*, Luther Forlag, Oslo

Skarsaune, Oskar 2001, *Og ordet ble kjød. Studier i oldkirkens teologi*, Luther Forlag, Oslo
